

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 6 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холиқулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Науризбаева Нуржамал Қудайбергенова

TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR 14-22

Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich

DUNGANSHUNOSLIK TADQIQOTLARI TARIXSHUNOSLIGI (1990-2023) 23-34

Бобожонова Феруза Хаятовна

СОВЕТ ҲОКИМИЯТИ ДАВРИДА ҚҲЙИ ВА ҲРТА ЗАРАФШОН ВОҲАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ 35-40

Halimov Tal'at

XX ASRNING 20-30 YILLARIDAGI QULOQLASHTIRISH SIYOSATI VA UNING SALBIY OQIBATLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA) 41-45

Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich, Shukurov Rustam Jo'raqulovich

ALEKSANDR BEKOVICH-CHERKASSKIY EKSPEDITSIYASINING BA'ZI TAFSILOTLARI: EKSPEDITSIYANING BOSHLANISHI 46-54

Tilavova Shahnoza Salohitdinovna

MA'RIFATPARVARLARNING MATONATLI AYOLI XAYRINISO MAJIDXONOVA (1905-1937) HAYOTI VA FAOLIYATIGA CHIZGILAR 55-59

Жайнаров Обиджон Ҳамид ӯғли

XX АСР 20-ЙИЛЛАРИДА ҲЗБЕКИСТОНДА АДВОКАТУРА ТИЗИМИДАГИ ҲЗГАРИШЛАР (ФАРФОНА ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА) 60-64

Toshpo'latov Mamadali Zaynidin o'g'li

NUROTA TUMANI YOSHLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH YUZASIDAN AMALGA OSHIRILGAN CHORA-TADBIRLARNING TARIXIY TAHLILI (2017-2024) 65-73

Umarov Baxtishod

SOMONIYLAR DAVRIDA BUXORODA ILM-FAN RIVOJI (TARIX VA TIBBIYOT MISOLIDA).. 74-79

Йўлдошев Салимжон Валиевич

ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИ ВА ХАЛҚ ҲЙИНЛАРИ 80-85

Askarov Azimjon Odiljon o'g'li

O'RTA OSIYODAGI ANGLIYA-ROSSIYA RAQOBATINING TARIXIY KONTEKSTI VA KATTA O'YIN SIYOSATINING VUJUDGA KELISHI 86-91

Eshchanov Hurmat Matnazarovich

O'ZBEKISTON HUDUDI BRONZA DAVRIDA TOPOGRAFIK XUSUSIYATLARNI ETNIK JARAYONLARI KARTOGRAFIYASI..... 92-95

Azamatova Gulmira Bayirbekovna

O'ZBEKISTONDA AHOLI MIGRATSIYASI VA UNGA TA'SIR ETGAN IJTIMOYIYQIQTISODIY

OMILLAR	96-100
<i>Raimov Mamasoat Safar o'g'li</i> ESKI TERMIZ HAQIDA TARIXIY MA'LUMOTLAR	101-105
<i>Usmanov Jahongir Xo'jaqulovich</i> MARKAZIY OSIYO TARIXSHUNOSLIGIDA ILK ILMIY QARASHLARNING SHAKLLANISHI	106-109
<i>Usmanova Inobat Ibragimovna</i> PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN	110-115
<i>Bekmirzayev Islomjon Ibrohim o'g'li</i> O'RTA G'OVASOY HUDUDI QADIMGI DAVR AHOLI TURAR-JOYLARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR	116-120
<i>Gadoyev Dadaxon Xayrulloevich</i> BUXORDAGI "MASJIDI BALAND" MASJIDI QURILISHI VA TARIXI	121-125
<i>Rajabova Sabohat Bobirovna</i> IQTISODIY HAYOTDA TADBIRKOR AYOLLARNING TUTGAN O'RNI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	126-132
<i>Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> ARXELOGIYADA GEOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSIY IMKONIYATLARI XUSUSIDA	133-138
<i>Sharopov Saidusmon Saidaxmadovich</i> XIX ASR OXIRI VA XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGINING JANUBISHARQIY HUDUDI SHAHARLARI, XUSUSAN QARSHI, SHAHRISABZ VA KITOB SHAHARLARINI RUS TARIXCHILARI ASARLARIDA YORITILISHI	139-144
<i>Axmedova Gulchehra O'skinovna</i> SHEROBOD VOHASI NOMODDIY MADANIYATI DURDONALARI	145-149
<i>Abduraximov Husniddin</i> O'ZBEKISTON VA AVSTRIYA RESPUBLIKASI O'RTASIDA INVESTITSIYAVIY, HUQUQIY HAMDA ILM-FAN SOHASIDA HAMKORLIKNING MUSTAHKAMLANISHI	150-158
<i>Turopova Mohidil Turdiyevna</i> O'ZBEKISTON JUNUBIY HUDUDLARI TOPONIMIKASINING TABIAT BILAN BOG'LIQLIGI VA URF-ODATLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	159-163
<i>Annayeva Zarifa Musurmonqulovna</i> EKOLOGIK HOLATNI BARQARORLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	164-168
<i>Ahmadov Xurshid San'atovich</i> "CHIG'ATOY IMLOSI" VA MILLIY ZIYOLILAR	169-175
<i>Axmadova Nafisa Axmad qizi</i> O'ZBEKISTON VA GERMANIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI	176-179

<i>Жумаева Шоҳида Чориевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	180-186
<i>Elmuratova Umida Farxadovna</i> TA'LIM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHNING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA TA'SIRI	187-191
<i>Nazarov Otabek Muzrobovich</i> XX ASRNING 80-YILLARI QATAG'ONLIK SIYOSATINING SURXONDARYODAGI IJTIMOYIY- IQTISODIY JARAYONLARGA TA'SIRI	192-197
<i>Kupaysinov Ismoyiljon Ahmadjanovich</i> 1950-1990 YILLARDA ANDIJON OBLASTI JAMOAT TRANSPORTI FAOLIYATI VA UNDAGI AYRIM MUAOMMOLARNI MATBUOTDA YORITISHI ("KOMMUNIST" GAZETASI MATERIALLARI MISOLIDA)	198-202
<i>Oripova Laylo Zafarovna</i> O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI FAOLIYATI TARIXIGA NAZAR	203-207
08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI	
<i>Magsud Azad Guliyev</i> OZARBAYJONDA YASHIL ENERGIYAGA O'TISH: SO'ROQ NATIJALARINI TAHLIL QILISH	208-214
<i>Глазова Марина Викторовна</i> ВКЛАД «ЗЕЛЕНОВОГО» УЧЁТА В ФИНАНСОВОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ В УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ КОМПАНИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УЗБЕКИСТАНЕ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	215-231
<i>Oratov Jaxongir Jurayevich</i> RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI VAHOLASHDA EKONOMETRIK MODELLAR	232-238
<i>Шадиева Дилдора Хамидовна</i> БАНК СОҲАСИГА РАҚАМЛАШТИРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ТАЪСИР	239-243
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> TURISTIK KORXONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RAQOBATBARDOSHLIGINI VAHOLASH	244-255
<i>Sattarov Umirzoq Normengovich</i> MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TRANSFORMATSIYALASH JARAYONI... ..	256-262
<i>Хамдамов Шавкат Комилович</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА И БОРЬБА С БЕДНОСТЬЮ: СТРАТЕГИИ ФИНАНСИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	263-267
<i>Хайитов Жамшид Холвоевич</i> ИҚТИСОДИЁТДА ОБОДОНЛАШТИРИШ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ДАВР ТАЛАБИ	268-272
<i>Xurramov Azamat Fayzullayevich</i> BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA UY XO'JALIGI SEKTORINING O'RNI VA AHAMIYATI	273-278

Алимханова Нигора Алимхановна
 ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИДА ТАҲЛИЛИЙ АМАЛЛАРНИ ҚЎЛАШ 279-287

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Жумаев Ойбек Маратович
 О‘ЗБЕКИСТОНДА КАМБАГ‘АЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ ДИНАМИКАСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЙOSIY
 ИНАТЛАРИ 288-296

Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна
 ХОЖА АҲРОР ТАЪЛИМОТИДА ИНСОНИЙ ҲАҚИҚАТ МАСАЛАСИ 297-302

Хайридинов Аббосхон Анварович
 ҒАРБ МАДАНИЯТИНИ ОММАЛАШИШИГА ИЧКИ ОМИЛЛАР ТАЪСИРИ 303-311

Мухамеджанова Лалихон
 АХЛОҚНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ТРАНСФОРМАЦИОН ВА БАРҚАРОРЛАШТИРУВЧИ
 ФУНКЦИЯЛАРИ 312-317

То‘ева Муҳаййо Шuhrat qizi
 О‘ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASINING YANGILANISH JARAYONIDA XOTINQIZLAR INNOVATSION
 ТАФАККУРИНИ OSHIRISH VA FAOLLASHUVI BORASIDAGI SIYOSATI:UMUMNAZARIY
 ТАHLILLAR..... 318-322

Ro‘zimurodov Siroj Madatovich
 OILANING IJTIMOIIY-IQTISODIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA MA’NAVIY-
 AXLOQIY TARBIYANING TA’SIRI 323-326

Ravshanov Ulug'bek Rahbarovich
 AXBOROT GLOBALLASHUVI SHAROITIDA YOSHLARDA MILLIY O‘ZLIKNI TARBIYALASH
 MASALALARI 327-332

Allayarova Marxabo Mavlanovna
 SHAXS BADIY IJODINI SHAKLLANTIRISHNING ESTETIK MUAMMOLARI VA
 MA’NAVIYAT 333-337

Хашимов Шерахон Жўрахонович
 ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИМИДЖИНИНГ ЮКСАЛИШИДА ТИББИЁТ ТУРИЗМИНИНГ
 ТУТГАН ЎРНИ..... 338-342

Soatov Rasul Muxitdinovich
 BOBORANIM MASHRAV HAYOTI VA IJODIDA TASAVVUFGA DOIR QARASHLAR
 TAHLILI 343-348

Ashurov Navfal Burxonjon o‘g‘li
 MOVAROUNNAHR MIQYOSIDA NASAF SHAHRINING ILMIIY-MADANIY ASOSLARI 349-352

Ўразалиева Гулшада Бекнўлатовна
 ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ - ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИНИНГ УСТУВОР
 ЙЎНАЛИШИ 353-358

Xudaynazarov Samad Xudayberdiyevich, Turgunov Azim Turgunovich
 JAMIYATNING MA’NAVIY - IJTIMOIIY RIVOJLANISHIDA O‘ZBEK XALQI MILLIY
 QADRIYATLARINING O‘RNI 359-364

<i>Suvanov Ilhom Abdixalilovich</i> AXBOROT-MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIKNI TA'MINLASHNING AHAMIYATI	365-371
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> SHARQ ALLOMALARI ASARLARIDA OILA VA TARBIYA MASALALARI	372-376
<i>Kayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING JAMIYAT VA IJTIMOYIY TARAQQIYOT TO'G'RISIDAGI QARASHLARI	377-381
<i>G'ulomov Obid G'ayratovich</i> YOSHLAR MA'NAVIY KAMOLOTIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY-MADANIY OMILLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	382-385
<i>Панжиев Сухроб</i> ГЛОБАЛЛАШУВ ВА ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАР ДАВРИДА ҲАҚИҚАТ ТУШУНЧАСИНИНГ АҲАМИЯТИ	386-391
<i>Matnazarova Muhayyo Axmetjanovna, Azimova Charos Azamatovna</i> "ETNOS", "MILLAT" TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI VA ULARNING ILMIY- NAZARIY TAHLILI	392-398
<i>Amanov Alisher Kaxramonovich</i> VAQTNILMIY JIHATDAN TAHLIL QILISH HAMDA UNI FALSAFIY VA MADANIY NUQTAI NAZARDAN O'RGANISH	399-404
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Пайзибаева Мадинахон Собиржон қизи</i> БРИТАНИЯ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА КЕЛЬТ МИФОЛОГИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ ВА ЎРНИ	405-409
<i>Tevosyan Gayane Arturovna</i> O'ZBEK VA RUS TILI GRAMMATIKASINING QIYOSIY TIPOLOGIYASI	410-417
<i>Boynazarov Islom Abduxalimovich</i> INGLIZ TILIDAGI FALSAFIY TERMINLARDASINONIMIYA HODISASI	418-421
<i>Bahriddinova Yulduzxon Bahriddin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BOTANIK TERMINLARNING NOMINATIV TAHLILI VA BINAR NOMLANISHI	422-426
<i>Javliyev Mansurbek Odil o'g'li</i> KONSEPT TUSHUNCHASINING HOZIRGI ZAMON LINGVISTIKASIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	427-431
<i>Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich</i> PARALLEL KORPUSLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	432-436
<i>Rahimova Shahnoza Palvannozirovna</i> INGLIZ TILIDAGI IBORALARNI O'RGANISHDA TARJIMA MUAMMOLARI	437-442
<i>Muhamadiyev Timur Urazovich</i> INGLIZ TILIDAGI OAVDA OMMAVIYLASHMAGAN IBORALARDAN FOYDALANISH	443-446

<i>Панжиева Насиба Нармахматовна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ	447-451
<i>Умирова Дилфуза Суюновна, Асадов Шухрат</i> ОБРАЗОВАНИЕ ЯВЛЯЕТСЯ НЕОТЪЕМЛЕМОЙ И НЕПРЕРЫВНОЙ ЧАСТЬЮ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА	452-456
<i>Ибрагимова Мохира Муратовна</i> ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛОГИЗМ И ЕГО ФУНКЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИРДЖИНИИ ВУЛЬФ	457-464
<i>Тойчиева Насибахон Суранбаевна, Ткебучава Ирина Георгиевна, Темирова Шоира Гайбуллаевна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ ЛИНГВИСТИКИ	465-477
<i>Nurimova Diyora</i> LIRIK DISKURS VA UNING MOHIYATI	478-482
<i>Axmadjonova Mohinur Iqboljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA NUTQ AKTLARINING SEMANTIK TUZILISH TAHLILI	483-491
<i>Jumanazarov Shukurali Tashmamatovich</i> KORPUS TUZISH TEXNOLOGIYASI.....	492-495
<i>Samadova Oydin Ilxomjon qizi</i> FRAZEOLOGIK BIRLIK TUSHUNCHASI HAMDA UNING QO'LLANILISHI	496-500
<i>Xatrayeva Rano Rajabovna</i> XX ASR INGLIZ ILMIY FANTASTIKASINI TARJIMA QILISH XUSUSIYATLARI	501-505
<i>Ermatov Ixtiyor, Mamatqulov Azizbek</i> A.HOJIYEVNING TERMINOLOGIK LUG'ATLARI XUSUSIDA	506-510
<i>Muxtorova Moxlaroyim</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TANBEH BERISHNI BILDIRUVCHI BIRLIKLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	511-517
<i>Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Aliqulova Rohila</i> O'SIMLIK NOMLARI BILAN BOG'LIQ TARBIYAGA OID MAQOL VA MATALLARNING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	518-521
<i>Носирова Мубина Олимовна</i> СПЕЦИФИКА ОТРАЖЕНИЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИХ ПОСЛОВИЦ В СЛОВАРЯХ РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКОВ	522-528
<i>Xasanov Zafar Baxtiyorovich</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SPORT ATAMALARINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	529-534
<i>Рахматов Бекзод Уктам угли</i> СОЦИАЛЬНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «УЧИТЕЛЬ»	535-539

Yaxyoyev Fayzullo muhammadsoli o'g'li
XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA ALISHER NAVOIY LIRIKASIGA DOIR MATNSHUNOSLIK
BILAN BOG'LIQ TALQINLAR..... 540-546

Otajonova Dildor Baxtiyarovna
KORPUS TURLARINING LINGVISTIKA SOHASINI TARAQQIY ETTIRISHDAGI
AHAMIYATI 547-551

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович
МАЪНАВИЙ ЗИЁН КОМПЕНСАЦИЯСИ МИҚДОРINI АНИҚЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ВА
АМАЛИЙ МАСАЛАЛАРИ 552-559

Fayzullayev Aslbek Ulug'bek o'g'li
MULKNI QASDDAN NOBUD QILISH YOKI UNGA ZARAR YETKAZISH UCHUN JINOIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 560-564

Элмуродов Ҳусан Элмуродович
МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДА ЎҚУВДАН ҲАМДА БИЛИМ ВА
КЎНИКМАЛАРИ ТЕКШИРУВДАН ЎТМАГАНДА ИШДАН ЧЕТЛАШТИРИШ..... 565-572

Аслонова Лайло Олимовна
ИЛМИЙ ХОДИМЛАР ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИ БЕЛГИЛАШНИНГ АЙРИМ
МАСАЛАЛАРИ 573-583

Файзиева Гулрух Мухаммади кизи
НЕКОТОРЫЕ ПОНЯТИЯ В СФЕРЕ ГАРАНТИИ ПРАВО НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ
ЖИЛИЩА 584-588

Ибрагимова Сабина Эркиновна
К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В СФЕРЕ
ДОСУДЕБНОГО УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН..... 589-593

Tosheva Maftuna Anvar qizi
AXLOQQA QARSHI JINOYATLARNING JINOYAT-HUQUQIY JIHATLARI 594-600

Халилов Дониёр Нортажиевич
КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ И
СВОБОД В СОЦИАЛЬНОМ ГОСУДАРСТВЕ 601-607

Файзуллаева Нигорахон Равшановна
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО
КУЛЬТУРНОГО ПРАВА 608-618

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi
OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM DASTURLARINI LOYIHALASHTIRISH ASOSIDA PEDAGOGIK
TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 619-626

Ubaydullaeva Jamila Hurramovna
DARS TURLARI VA DARSNI REJALASHTIRISHGA NISBATAN YONDOSHUVLAR 627-631

- Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna, Panjjeva O'g'ilshod Baxodir qizi, Jo'raev Baxodir Norbo'tayevich*
O'QUVCHILARGA TABIATNI ASRASH VA EZOZLASHNI "YASHIL MAKON" MILLIY
TEKNOLOGIYA LOYIHASI ASOSIDA AMALIY ANJUMANLAR ORQALI OLIB BORISH 632-640
- Юлдошев Рустам Дилшод угли*
РОЛЬ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА И КОММУНИКАТИВНОМ
ПРОЦЕССЕ 641-645
- Razzakov Baxrom Abdug'afurovich*
BO'LAJAK MUHANDISLAR UCHUN OG'ZAKI MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH:
INGLIZ TILI DARSLARIDA TRANSPORT TERMINOLOGIYASINI
O'RGANISHGA MISOLIDA..... 646-650
- Salimova Shahlo Sayfulloyevna*
TA'LIM TIZIMIDA XAVFSIZ MUHITNI YARATISH MUAMMO VA ISTIQBOLLARI 651-656
- Kuchkarova Arofathon*
MATEMATIKA DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH
(GEOGEBRA DASTURI MISOLIDA) 657-661
- Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna*
YOZISH BO'YICHA KO'RSATMALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY AMERIKA
INGLIZ TILI KORPUSINING (COCA) ROLI 662-669
- Sharifov Muxriddin Kamoladdin o'g'li*
PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA MAXSUS FANLARNI O'QITISH
ISTIQBOLLARI 670-675
- Saidova Surayyo Yarqulovna*
NOFILOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARI O'QISH KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISHDA SOHAVIY MATNLAR XUSUSIYATLARI VA MATN TANLASH
TAMOYILLARI 676-686
- Djalolov Furqat Fattohovich*
UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH
VA SIFATINI YAXSHILASH YO'LLARI 687-691
- Niyazova Minara Baxramovna*
TEXNIKA OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI FRANSUZ TILIGA QIZIQTIRISHNING
O'ZIGA XOS JIHATLARI..... 692-697
- Amrillayev Husniddin Ashrab o'g'li*
OLIY TA'LIMDA VIRTUAL LABORATORIYALARDAN O'QUV JARAYONIDA FOYDALANISHNING
PEDAGOGIK JIHATLARI 698-702
- Boboyeva Zarifa Jahonqulovna*
SPORT TAYYORGARLIK JARAYONLARINING ADAPTIV MEXANIZMLARI..... 703-708
- O'rozov Shahobiddin Ziyadullayevich*
AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA DAVLATNI BOSHQARISH TAMOIYILLARI..... 709-713
- Muxtshamova Parvina Zahitovna*
ESL DARSLARIDA HAQIQIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH 714-716

Received: 20 May 2024
Accepted: 30 May 2024
Published: 19 June 2024

Article / Original Paper

INTEGRATION PROCESSES AND FOLK GAMES

Yoldoshev Salimjon Valievich

Associate Professor at Fergana State University

Abstract: This article examines the impact of globalisation and transformation processes on the integration of cultures of peoples in the modern world. In the conditions of rapid changes there is a convergence of cultures and lifestyles, which has a significant impact on the lives of the young generation. Computer games are becoming increasingly popular among young people, pushing aside such traditional activities as reading books and active games. This has a negative impact on the daily lives of young people, contributing to the development of new types of addictions such as cyber ludomania. The article emphasises the importance of folk games as a tool to prevent the development of addictions to computer games among the younger generation, and considers the role of folk games in the context of transformational processes affecting the lifestyle of modern man, who is often called "Homo Ludens" - "playing man".

Keywords: Transformation process, "Homo Ludens" - "playing man", integration of cultures, traditional way of life, local features, "Folk Runs", "Catching up", "Kushty", "Turning over on horseback", "Ulak", "Throwing the skullcap", "Fortress", "Black Watchman", "Bandol", "The game of toss", "The game of nuts", "The ball game", "Shepherd", "Skullcap", "Chillak", "Girl's swing", "Oksungak", "Oksuyak", "Chokum", "Kushty", "Fighting sideways", "Incomplete", "Honest", "Stop", education, personal development, traditions.

ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ЖАРАЁНЛАР ВА ХАЛҚ ЎЙИНЛАРИ

Йўлдошев Салимжон Валиевич

Фарғона давлат университети доценти

Аннотация: Мазкур мақола бугунги кунда дунёнинг глобаллашув ва трансформациялашув жадал кечаётган бир даврда халқлар ўртасида маданияти, турмуш тарзида ҳам интеграциялашув жараёнлари жадаллашиб бормоқда ва мазкур жараёнларнинг ёшлар ҳаётига кўрсатаётган таъсири ҳар қачонгидан ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда. Ёшлар ўртасида китоб ўқишдан, болаларга хос ҳаракатли ўйинлардан кўра компьютер ўйинлари олдида вақтини ўтказиш кундалик турмушига салбий таъсири кўрсатмоқда. Бунинг натижасида киберлудамания, лудамания каби янгича иллатлар пайдо бўлди. Бундай салбий ходисаларни олдини олишда халқ ўйинларининг роли кўрсатиб берилган.

Калит сўзлар: Трансформацион жараён, "Homo Ludens" - "ўйинбоз одам", анъанавий турмуш тарзи, локал хусусиятлар, "Оломон пойга", "Қиз қувди", "Кураш", "От устида оғдариш", "Улоқ", "Дўппи ташар", "қўрғон", "қорағуни", "бандол", "жангли-мангли", "ошиқ ўйини", "тўп ўйини", "Чўпон бола", "тўпиқ", "чиллак", "қизларнинг арғимчоқ", "Оқсўнғак", "Оқсуяк", "Чокум", "кураш", "ёнбош", "чала", "ҳалол" "тўхта".

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I6Y2024N10>

Кириш. Бугунги кунда дунёда трансформацион жараёнлар тобора жадаллашиб бормоқда ва мазкур жараёнларнинг ёшлар ҳаётига кўрсатаётган таъсири ҳар қачонгидан ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда. Трансформацион жараёнларнинг миллий маросимларга, хусусан тўй-ҳашамлардаги хусусиятлар, бола туғилиши, унинг тарбияси билан боғлиқ урф-одат ва маросимлар ёинки, барча анъаналарга кўрсатаётган таъсири

ҳам ҳар қачонгидан юқоридир. Оқибатда, ёшлар ўртасида китоб ўқишдан, болаларга хос ҳаракатли ўйинлардан кўра компьютер ўйинлари олдида вақтини ўтказиш одат тусига кириб бормоқда. Шубҳасиз мазкур ҳолатда оммавий ахборот воситаларининг ёшлар кундалик турмушига салбий таъсирининг нишонасидир. Трансформацион жараёнлар шароитида халқ ўйинлари ўрнини техник, компьютер ўйинлари эгалламоқда ва ёшлар бунга кўпроқ қизиқиш билдирмоқдалар. Бунинг натижасида киберлудамания, лудамания каби янгича иллатлар пайдо бўлди. Олимлар бу сўзга «одамнинг кундалик ҳаётида жазавади ўйинларда кўп ўйнагани сабабли унинг ижтимоий, касбий, моддий ва оилавий қадриятларнинг қадрсизлашиши, ушбу соҳалардаги мажбуриятларига эътиборининг пасайиши», деган маънони бермоқдалар. Дунёда «Homo Ludens»-«ўйинбоз одам» ибораси истеъмолга кирди[1].

Муҳокама. Маълумки, ўзбек халқининг маънавий мероси тизимида ўзига хос ўринни эгалловчи халқ ўйинлари ва у билан боғлиқ урф-одат, маросимлар айни пайтда инсоният маданиятининг муҳим компонентларидан биридир. Халқ ўйинлари ўзбекларнинг оилавий, хўжалик, жамоавий ҳаётида муҳим ўрин эгаллаган бўлиб, асрлар мобайнида хўжалик анъаналари мавсумий фасллар алмашинуви билан боғлиқ ҳолда ривожланиб, сайқалланиб, трансформациялашув жараёнларини ҳам бошидан кечирди ва кечирмоқда.

Натижалар. Ўйинлар билан боғлиқ маросимлар кишилар ҳаётининг барча босқичларида учрайди ва улар одамларнинг оилавий, хўжалик ҳамда жамоавий ҳаётларини тартибга солишда хизмат қилади. Мазкур маросимлар турли даврларда ҳар хил диний ва сиёсий тазйиқлар остида шаклан ўзгарган ёки трансформацияга учраган бўлишига қарамай, ҳамон ижтимоий ҳаётда ўзига хос ўрин эгаллаб келмоқда. Айнан мазкур жиҳат биринчидан, ўзбек халқи анъанавий турмуш тарзининг ўзига хослиги ва тарихий асосларини ўрганишда долзарб ҳисобланса, иккинчидан, ўйинларнинг локал хусусиятларини тадқиқ қилишда муҳим илмий-амалий аҳамият касб этиши билан ҳам эътиборга моликдир.

XX аср охири-XXI аср бошларида ўйин маданияти борасида икки йўналиш кўзга ташланмоқда. Биринчидан, қадимдан анъанавий бўлган, совет ҳокимияти йилларида унутилаётган миллий ўйинларнинг тикланиши, иккинчидан, ўйинлар трансформациялашиб, ривожлантирилиб алоҳида спорт турига ҳам айланиш йўналишларидир.

Ўзбекларнинг асрлар давомида шаклланган ўйинлари билан боғлиқ урф-одат, маросим ва қарашлар бошқа халқлардан айри ҳолда вужудга келмаган. Бундай маросимлар тизими азалдан ўзбеклар билан ёнма-ён яшаб келаётган қардош халқлар яъни, тожик, қирғиз, қозоқ, қорақалпоқ ва бошқа халқларнинг бевосита иштирокида шаклланиб, тараққий этган.

Фарғона водийси халқ ўйинлар ва у билан боғлиқ урф-одат, маросимларига доир ғояларни ўрганишда шу нарса аниқландики, ўйинларнинг мавсумийлиги, мазмуни ўхшаш бўлсада, лекин ташкил этиш, бориши жиҳатидан фарқлар яққол кўзга ташланади

Ҳар бир миллат бир неча юз йиллар давомида турли миллий ўйинларини ижтимоий тараққиёт билан ҳамнафас тарзда шакллантириб, мукамаллаштириб, саралаб ўйин турларини келгуси авлодга узатиб келган. Бугунги кундаги жисмоний машқ ва спорт турларини синчиклаб кузатиб, ўрганганимизда халқ ҳаракатли

ўйинларининг тадрижий ривожланиши натижаси эканлигига амин бўласиз. Ҳар бир халқнинг ўз миллий ўйинлари мавжуд бўлиб, улар халқ анъаналари, миллатларнинг маданияти ва турмушига хос хусусиятлар заминида вужудга келган. Халқ ўйинлари халқ маънавий маданиятининг кўринишларидан биридир. Уларда этник тарихга бориб тақаладиган анъаналар, ижтимоий муносабатлар, мафкура-эътиқоднинг айрим элементлари, ахлоқий эстетик меъёрлар акс этади. Халқ ўйинлари мамлакатнинг миллий хусусиятларини, катта ёшли кишиларнинг феъл-атворларини, одатларини, меҳнат жараёнларини, жуғрофий шароитларни ифодалайди. Шунга кўра халқ ўйинларини халқнинг ахлоқий-эстетик тарихини, маданиятини, бошқа халқлар билан алоқаларининг манбаларидан бири сифатида қараб чиқиш лозим. Халқ ўйинлари халқ ижодий фаолиятининг бир туридир. Уларни меҳнаткаш халқ яратди ва кенг халқ оммаси давом эттирди. Ҳозирга қадар ўзбек халқи ўзининг тантаналарини катта халқ томошалари — сайиллар билан нишонлайди. Сайиллар вақтида «Оломон пойга», «Қиз қувди», «Кураш», «От устида оғдариш», «Улоқ», «Дўппи ташар»[2] каби мусобақа, спорт ва кўнгилочар ўйинлар ўтказилган.

Халқ ўйинлари кўнгил очар одатлар билан уйғунлашиб кетган. Барча анъаналар каби урф-одатлар, ўйинлар ҳам маълум даражада трансформацияга учрайди, қайта тикланади. Ўйинлар деганда кўпроқ болалик даврига эътибор қаратилади. Бироқ томоша, кўнгилочар базмлар катталар орасида кўпроқ кузатилиб, аслида улар ҳам ўйин аҳамиятига эга. Ўйинлар қайси шаклда, мазмунда, қандай деталга асосланган бўлишидан қатъий назар ҳаётга тайёргарлик вазифасини ҳам бажарган.

Миллий ўйинлар ҳаётийлиги, халқ томонидан яратилганлиги каттаю –кичик болалар томонидан севилиб ўйналиши, жамоавийлиги билан ажралиб туради. Ана шундай яшовчан қадимий ўйинларимизни Маҳмуд Қошғарийнинг «Девони луғатит-турк» яъни туркий сўзлар девонида кўплаб учратишимиз мумкин[3]. Улар баъзан йўл-йўлакай санаб ўтилган бўлса, бошқа жойда тўла тафсилоти билан келтирилади. Масалан, «қўрғон», «қорағуни», «бандол», «жангли-мангли», «ошиқ ўйини», «тўп ўйини», «Чўпон бола», «тўпик», «чиллак», «қизларнинг арғимчоқ» ўйинлари санаб ўтилади. Юқорида номлари қайд этилган ўйинлар бугунги кунда болалар ўйнайдиган ўйинлардир. Масалан, «ўтиш-ўтиш» деб аталган ўйин «мушт кетди» ўйинларига ўхшаб кетса, «тўп ўйини» қизларнинг арғимчоқ ўйинини ўз ҳолича сақланиши билан бирга, янги қоида ва шакллар билан трансформациялашган.

Девонда таърифи келтирилган «Оқсўнтак» ёки «Оқсуяк» ўйини XI асрга оид бўлса, XV асрда ёзилган Алишер Навоийнинг «Маҳбуб-ул-қулуб» асарида ҳам учратишимиз мумкин. «Оқсўнтак» ўйини ер қуррасининг кўп жойларида жумладан, Скандинавия мамлакатлари ва Австралия этнографиясига маълумотларда учратишимиз мумкин[4]. «Оқсуяк» ўйини бугунги кунда барча вилоятларимиз каби Фарғона водийсида ҳам ўйналиб келинаётган ва модернизациялашган ўйинлар сирасига киради. Бу эса тадқиқот объектига кирган ўйинларнинг нафақат минтақавий, балки умуминсоний қадрият сифатига эгалигидан далолат беради.

Ҳар бир давр ўйинларининг ўзига хос хусусиятлари, мазмуни бўлганидек ҳар бир халқ ўйинларининг ҳам ўз яшаш шароити, орзу-истаклари, ўз урф-одат ва қадриятлари, анъаналари бор.

Элшунос Г.Валихонованинг фикрича Шарқий Туркистонда баъзи ўйинлари ўғил ва қиз болалар бирга ўйнаганлар. Водийга хос бўлмасида, маълум муддат болаларнинг севимли ўйини бўлиб қолган «Чокум»да шафтоли данагини тош ёрдамида ишқалаб, силлиқ, ялтироқ қилиб, бир-бирига улоқтириб ўйнашади. «Чокум» улоқтириш пайтида шеър, ғазаллар айтишган. «Чокум» тушган болалар шеър айтолмаса ўйиндан чиққан. Водийга кўчиб ўтган аҳоли урф-одати билан бирга ўз ўйинларини ҳам олиб келган. Масалан, «Машрап», «Ўттиз ўғил», «Дўлон машрап», «Туя ўйини», «Амалдор ўйини», «Гулчой», «Тўпиқ ўйини» кабилар Фарғона водийсида кенг тарқалган[5]. Фарғона водийси ҳудудларига кўчиб келиб, жойлашган уйғурлар ўзига хос миллий анъаналари билан бирга ўйинларини ҳам маҳаллий анъаналар, тартиб, шароитга мослаштирилиб, трансформацияга учрай бошлади.

Халқимизнинг миллий қадриятларидан бўлган бу кураш уч ярим минг йиллик тарихга эга ва бугун жаҳон узра жадал ривожланаётган замонавий халқаро спорт турига айланди. Чунки кураш одатимиз, хайриятки, йўқолиб, изсиз кетган удумларимиз, ўйинларимиз қаторига кирмай қолган. Бунинг сабаби, образли қилиб айтганда, ҳар бир замон, айниқса, бизнинг замонамизда кундалик турмуш, ҳаёт кечиришнинг ўзи курашдан иборат бўлиб қолганлиги туфайли шундай бўлгандир.

Кураш-қадимий ва эркин кураш турларига бўлинади. Курашнинг қадимий турларидан бири-фарғонача белбоғли курашдир. Курашнинг бу тури Фарғона водийси ва унга туташ ҳудудларда, Тошкент воҳасида кенг тарқалган. Азал-азалдан фарғонача кураш бўйича сайилларда, тўйларда ва бошқа йиғинларда мусобақалар ташкил этилган. Қадимдан кураш тушувчи полвонларнинг турли муносабатлар билан ўтказилган халқ сайилларида чиқишлари энг қизиқарли ва жозибали эди. Шу боис полвонларнинг, номи эл ичида эъзозланар, ҳатто уларга миллий қаҳрамонлар сифатида қаралар эди. Ўрта Осиё ҳудудларида кураш мусобақалари X асрларга оид Хитойнинг «Тан Шу» қўлёзма асарида кўрсатилишича, Фарғонада Наврўз байрамида шаҳар аҳолиси икки гуруҳга бўлиниб кураш тушганлиги таъкидланади[6].

Абу Али ибн Сино тиббиётда жисмоний машқларнинг ўрни катта эканлигини илмий асослаб берган. Ибн Сино ўша вақтдаги халқ миллий кураши ҳақида шундай фикрни айтган эди. «Кураш ҳар хил бўлган. Шулардан биттасида икки эркак бир-бирларининг белбоғларини ушлаб ўзига тортади ва ҳар бири ўз рақибидан қутулишга интилади, ҳаракат қилади, лекин бири бошқасини қўйиб юбормайди». Мана шу мисолдан биз ҳозирги замон миллий кураши қадимдан мавжуд бўлганлигига ишонч ҳосил қиламиз.

Қўқон хони Худоёрхон саройида ўттизга яқин полвон бўлиб, хон уларга ҳурмат билан қараб келган. XIX асрнинг охирида Туркистонга чет эллик полвонлар келиб, маҳаллий халққа ўз ўйинларини намоёни қилганлар. 1895 йили оғирлиги саккиз ярим пуд (133кг.) бўлган, машҳур немис полвони Риппел Тошкентда 28 ёшли Аҳмад полвон Толиббой ўғли билан курашгани[7] ва ўзбек полвонидан енгилгани тўғрисидаги маълумотлар учрайди.

Тарихдан маълумки, Россия Туркистонни босиб олгандан сўнг, Туркистон губернатори йиғин, сайллар ўтказишни қатъий таъқиқлаган. Чунки у маҳаллий халқнинг кўзғолон кўтаришидан чўчирди. Лекин таъқиқлашларга қарамай, курашлар бўлиб ўтарди. Вақт ўтган сайин Ўзбекистоннинг турли бурчакларидан ва қўшни

республикалардан машхур полвонлар етишиб чиқди. Жумладан, Аҳмад полвоннинг издошлари тошкентлик Тожи Алоев, Асқар полвон Отабоев, Фарғонадан Хўжа полвон, Иямин полвон, Матёқуб полвон, Андижондан Али полвон Мирзакаримов, Мулла Ўсар полвон Ботиров, Ҳайит полвон Тожибоев, Намангандан Қоратой полвон Юсупов, Эргаш полвон Йўлдошев, Ўш вилоятининг Новқат туманидан машхур Деҳқон полвонлар шулар жумласидан[8]. Бу полвонлар ҳам кураги ерга тегмаган Аҳмад полвон сингари курашчилар бўлиб, юртимиз довуғига-довруқ қўшган.

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда кўплаб спорт турлари қатори кураш ҳам кенг оммалашиб, изчил ривожланмоқда. Бир пайтлар тўй, байрам ва сайлларнинг тор доирасидан чиқолмаган курашимиз бугун бутун дунёга танилди. Ер куррасининг барча қитъаларига ёйилиб, юздан зиёд мамлакатларда оммалашди. «кураш», «ёнбош», «чала», «ҳалол» «тўхта» каби ўзбек сўзлари дунёда жарангламоқда.

1991-1998 йилларда ўзбек сўзлари, қадриятлари, кийимлари махсус киритилган кураш қоидалари ишлаб чиқилди ва жаҳон ҳамжамиятига таништирилди. 1998 йил 6 сентябрь куни 28 мамлакат вакиллари ташаббуси билан биринчи таъсис Конгрессида Кураш Халқаро Ассоциацияси-ИКА тузилиб, кураш спорти халқаро спорт, деб тан олинди. Кураш қоидаларига халқаро мақом берилди[9]. Ўтган йиллар давомида «Ўзбекистон кураш миллий федерацияси» (1992), «Кураш халқаро академияси»(1999), «Бутун жаҳон курашни ривожлантириш жамғармаси»(1999), «Кураш халқаро институти»(2001), жаҳоннинг 5та қитъасида «Кураш Конфедерация»лари, 121 та давлатда расмий федерациялар фаолияти йўлга қўйилди ва ўзбек курашини, унинг халқаро анъаналарини, ютуқларини кенг тарғиб қилиш мақсадида «Кураш» ойлик адабий-бадий, ижтимоий-публицистик, ахборот-реклама журнали таъсис этилди.

ИКА халқаро спорт ташкилоти сифатида ўзининг мустақкам тизимини яратди. Бугунги кунгача 14 марта Конгресс, 27 бора Ижроқўм йиғилишлари, ўсмирлар, ёшлар, эркалар, қизлар-аёллар, фахрийлар ўртасида 33 марта ҳар хил давлатларда жаҳон чемпионатлари ҳамда 500га яқин халқаро турнирлар ИКА байроғи остида ўтганлиги эътиборлидир. Шунингдек, 30 дан ортиқ Олимпия қўмита аъзолари билан алоқалар ўрнатилиб, 2010 йил Ассоциация дунё антидопинг агентлиги «WADA»га аъзо бўлди. 2013 йил якунида Туркиянинг Истанбул шаҳри мезбонлик қилган IX жаҳон чемпионати кунларида кураш ҳаётида унутилмас воқеа бўлди. Ўзбек сўзларидан иборат кураш мадҳияси қабул қилинди ва дунё кураш жамоатчилиги томонидан илиқ кутиб олди[10]. Юқоридаги рақамлардан кўриниб турибдики, бугунги кун жараёнида ҳар қандай спорт тури анъанавий халқ ўйинларининг замирида замонавийлашади ва модернизацияга учрашини яна бир исботи бу кураш ўйинидир.

Миллий кураш ўйинимизнинг қисқа фурсат ичида халқаро спорт турига трансформациялашув жараёни қисқа қилиб, «Ўзбек курашида халқимизнинг руҳияти, асл хислатларига азал-азалдан хос бўлган фазилатлар: мардлик, жасурлик, бағрикенглик, рақибига нисбатан олийжаноблик, ҳалоллик, инсонпарварлик фалсафаси мужассамлашган. Бугун буюк аждодларимиз руҳини шод этиб, азал-азалдан халқимизнинг миллий ғурурига айланган Ўзбек Курашининг жаҳон майдонига чиқиши, унинг тан олинishi барчамизни бағоят қувонтирди»[11].- деган фикр билан хулосалаш мумкин. Халқ ўйинларининг халқаро спорт турига айланиши жараёнида дунё халқлари тилига ўзбек тилига хос бўлган атамалар, сўзларнинг кириб бориши ҳам ўзбек

миллатини дунё халқларига танилиши ва эътироф этилишида муҳим босқич бўлди. Айниқса, «кураш», «улоқ», «қараб теп» «Ўзбек қўл жанги санъати» каби халқ ўйинларидаги сўзлар спорт атамаларига кириб борди ва ўзлашди.

Хулоса. Халқ ўйинлари билан боғлиқ маросимларни тарихий-этнологик йўналишда тадқиқ қилиш ўзбек халқининг маданияти, мафкураси, анъана ва урф-одатлари ҳамда уларнинг генезиси, трансформацияси ва инновацион қўринишлари ҳамда мазмун моҳиятини тўлақонли англаш имконини беради. Халқ ўйинларининг модернизациялашуви ҳамда замонавийлашуви умуминсоний қадриятлар, халқлар дўстлиги ва маънавий ҳамжиҳатлик компонентларининг амалий натижаси бўлди.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ҳақназарова Х. Замонавий трансформацион жараёнлар ва уларнинг ёшлар ҳаётига таъсири./Ўзбек халқининг миллий фольклор санъати ва этномаданий қадриятлари. Республика илмий-назарий анжумани материаллари. – Т.: 2013. Б.173.
2. Дала ёзувлари Тожиматов Умаржон. 1946 йил Қирғизистон Республикаси Ўш вилояти Новқат тумани Эски Новқат қишлоғида туғилган, миллати ўзбек.
3. Бу ҳақда қаранг: Маҳмуд Қошғарий. Девону луғотит турк. III томлик.1960-1963. – Т.: Фан.
4. Ўзбек халқ ўйинлари, миллий спорт турларини қайта тиклаш ва аҳолини жисмоний тарбиялашда улардан кенг фойдаланиш усуллари./мавзусига бағишланган жумҳурият илмий- амалий анжумани тезислари. - Тошкент-Жиззах: 1991. Б.5-6.
5. ВалихоноваГ. Фарғона водийси уйғурлари: турмуш тарзи ва маданияти. – Т.: Янги нашр. 2013. Б.110-114.
6. Азизов Н.Х. Белбоғли Туркистон кураши. – Т.:Ўқитувчи. 1998. -Б.7.; Юсупов К. Кураш халқаро қоидалари, техникаси ва тактикаси. – Т.:”Адабиёт ва санъат нашриёти”. 2005. Б.17
7. Азизов Н. Х. Белбоғли Туркистон кураши. – Т.:Ўқитувчи. 1998. Б.9
8. Юсупов К. Кураш халқаро қоидалари, теникаси ва тактикаси. – Т.:”Адабиёт ва санъат нашриёти”. 2005. Б.17-19.
9. Ўзбек кураши довуғи./Тузувчилар: Ҳ.Бобобеков, М.Содиқов, З.Рўзиев ва бошқ. – Т.: Абу Али ибн Сино., 2002. Б-88.
10. ИКА матбуот хизмати.website www.kurash-ika.org
11. Ўзбек кураши ва миллий истиқлол./ Тузувчилар: Ҳ.Бобобеков, М.Содиқов, Рўзиева ва бошқ. – Т.: Абу Али ибн Сино., 2002. Б. 88.
12. Yuldoshev, S.V. (2021). Pedagogical Analysis And Methodology Of Children's Games. *The American Journal Of Social Science And Education Innovations*, 3(11), 36-40.
13. Valievich, Y.S. (2020). Children’s Games As An Important Factor In The Upbringing Of A Harmonious Generation. *European Journal Of Research And Reflection In Educational Sciences Vol, 8(9)*.
14. Valiyevich, Y.S., & Azamatjon, O. (2022). Theoretical And Practical Prospects For The Development Of Ethnotourism In Uzbekistan. *European Journal Of Innovation In Nonformal Education*, 2(4), 21-24.
15. Yo’ldashev, S., Dilshodjon, M. (2022). Ta’lim Tizimida Innovatsion Texnologiyalarining Ahamiyati. *Integration Of Science, Education And Practice. Scientific-Methodical Journal*, 3(6), 427-431.
16. Юлдошев С., Бобоев М. «Туркестанский сборник как важный источник в изучении истории Узбекистана». Актуальные проблемы истории Узбекистана, т. 1, вып. 1, январь 2023 г., сс. 461-7.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).